

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шакун В. І. Суспільство і злочинність / Шакун В. І. — К. : Атіка, 2003. — 784 с.
2. Джужа О. М. Кримінологія : навч. посіб. / О. М. Джужа, Ю. Ф. Іванов. — К. : Вид. Паливода А. В., 2008. — 292 с.
3. Орлов Ю. Ю. Форми запобігання злочинності / Орлов Ю. Ю. // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. — 2008. — № 3. — С. 3—12.
4. Голіна В. В. Запобігання злочинності в Україні : [навч. посіб.] / В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська. — Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2007. — 107 с.
5. Дурдинець В. В. Профілактика злочинної поведінки серед неповнолітніх: кримінологічні засади / В. В. Дурдинець // Проблеми попередження злочинності в сучасних умовах : матеріали Третьої студентської кримінологічної конф. (Харків, 25 листоп. 2003 р.) / за ред. О. Ю. Шостко. — Харків : Нац. юрид. акад. України, 2004. — С. 18—26.
6. Бандурка О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов. — Х. : ХНУВС, 2011. — 308 с.
7. Кримінологія : [учеб.] / под. общ. ред. А. И. Долговой. — М. : Инфра-М- Норма, 1997. — 784 с.
8. Джужа А. О. Рання профілактика девіантної поведінки неповнолітніх / А. О. Джужа // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. — 2011. — № 7. — С. 333—336.
9. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки / Закалюк А. П. — К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. — 424 с.

УДК 343.21 (477)

Усова Є. С., здобувач ХНУВС

Запобігання злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування

У статті розкритий зміст основних заходів загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального характеру злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, сформульовані пропозиції удосконалення цих заходів.

Ключові слова: заходи загальносоціального, спеціально-кримінологічного, індивідуального запобігання, злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною

В статье раскрыто содержание основных мер общесоциального, специально-криминологического и индивидуального характера злостного неисполнения обязанностей по уходу за ребенком или лицом, в отношении которого установлена опека или попечительство, сформулированы предложения по усовершенствованию указанных мер.

Ключевые слова: меры общесоциального, специально-криминологического, индивидуального предотвращения, злостное невыполнение обязанностей по уходу за ребенком.

The article deals with the basic content of general social measures, specifically, criminological and individual nature of malicious dereliction of duty to care for the child or person in respect of whom guardianship or trusteeship, the proposals for improvement of these measures.

Key words: general social events, special criminological, individual prevention, willful neglect of child care.

Підхід до злочинності в цілому і злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування зокрема як до соціально-негативного явища передбачає відповідну стратегію протидії ньому, основним напрямком якої є вплив на причини, що її породжують і умови, що їй сприяють.

Питання видів, диференціації, тлумачення змісту, заходів запобігання злочинності приділили увагу більшість вітчизняних та зарубіжних кримінологів, серед них О.М. Бандурка, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, А.І. Долгова, Т.А. Денисова, А.П. Закалюк, Н.Ф. Кузнецова, О.М. Литвинов, В.В. Лунеев тощо, проте на сьогодні відсутні комплексні кримінологічні дослідження питань запобігання злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що і обумовило вибір теми статті.

Метою статті є висвітлення намірів та змісту заходів загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального запобігання злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що реалізуються в нашій державі.

Протидія злочинності — це складний багатоаспектний процес, якому властиві ознаки цілісності. Тому в даному процесі виділяють рівні, окремі елементи, що становлять частини, і т. ін. [1, с.31; 2, с. 116; 3, с. 6; 4, с. 12].

Залежно від ієрархії причин та умов злочинності у структурі її протидії виділяють наступні форми діяльності: загальносоціальне, спеціально-кримінологічне та індивідуальне запобігання злочинів [5, с. 75; 6, с. 251].

Це загальне положення повною мірою поширюється на запобігання злочину, передбаченого ст. 166 КК України, яке також здійснюється зазначеними заходами. Проблема запобігання злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування — це частина запобігання в цілому, але вона має і певну специфіку, цілий комплекс соціальних заходів, спрямованих на захист прав дітей.

Проведене дослідження дозволяє прийти до висновку, що протидія злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування повинна базуватися на здійсненні системи заходів загальносоціального, спеціально-кримінологічного і індивідуального характеру. Така система, по-перше, повинна діяти у відповідності до державної сімейної, молодіжної, кримінальної політики, що реалізується шляхом запровадження комплексних заходів цільових програм, надання соціальної, економічної та іншої необхідної допомоги сім'ям та дітям, попередження безпритульності та вчинення правопорушень неповнолітніми, а, по-друге, мати самостійний комплекс структурно пов'язаних та взаємодоповнюючих один одного нормативно-правових актів, що реалізують питання оптимізації умов життя, виховання дітей, захисту їх прав.

Розглядаючи загальносоціальне запобігання слід відзначити, що найважливішими складовими, які викликають саме цей вид антисоціальної поведінки, є економічна, соціальна і культурна складові. Тому доцільно, передусім, здійснювати попереджувальну роботу на загальносоціальному рівні в економічній, соціальній та культурно-психологічній сферах. Заходи загальносоціального запобігання мають виключно широкий діапазон, вони впливають практично на всі види, групи, різновиди причин, умов та інших детермінант злочинності. В економічній галузі першим і головним напрямком попередження злочинності є подолання безробіття; у соціальній сфері

уваги потребує, насамперед, сім'я та зниження рівня сімейного неблагополуччя. До основних заходів загальносоціального запобігання можна віднести: захист інтересів незаможних громадян, у тому числі надання матеріальної та іншої допомоги малозабезпеченим сім'ям; проведення виховної роботи з підростаючим поколінням, допомога батькам у вихованні дітей, державний і суспільний патронаж; зважена політика у сфері планування сім'ї і зміцнення сімейних засад; боротьба з алкоголізмом, наркоманією, корекція психічних аномалій; вдосконалення морально-психологічної сфери людських відносин, подолання правового нігілізму; проведення ретельного добору кадрів суб'єктів запобігання злочинності, матеріальному і моральному стимулюванні їх праці тощо.

Запобігання злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування на спеціально-кримінологічному рівні обумовлена особливостями детермінації цього виду злочину і знаходить свою реалізацію у заходах соціально-психологічного, інформаційно-виховного, організаційно-управлінського і правового характеру. До основних з них належать:

- Заходи соціально-психологічного характеру: зниження рівня неблагополучних сімей шляхом виявлення і постановленням на профілактичний облік таких неблагополучних сімей; для більш дієвого кримінологічного, соціально-педагогічного супроводу неблагополучних сімей застосування індивідуальних заходів в залежності від моделі такої сім'ї; використання патронажу як одного з видів роботи соціального працівника, який передбачає відвідування сім'ї вдома з метою проведення діагностичної, контролюючої, адаптаційно-реабілітаційної роботи, що дає змогу налагодити і підтримувати тривалі зв'язки із сім'єю, вчасно виявляти її проблемні питання та оперативно надавати допомогу; розроблення та затвердження порядку провадження діяльності суб'єктів соціальної роботи з дітьми та сім'ями з дітьми щодо виявлення дітей та сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, організації та забезпечення соціального супроводу таких дітей та сімей з дітьми; відродження механізму примусового лікування від алкоголізму, наркоманії членів соціально неблагополучних сімей; надання необхідної психологічної допомоги у вихованні дітей; упровадження нових соціальних технологій, спрямованих на раннє виявлення сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, виховання відповідального батьківства, запобігання випадкам відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав; розроблення та затвердження положення про школи відповідального батьківства з урахуванням різних етапів розвитку сім'ї.

- Заходи інформаційно-виховного характеру: забезпечення інформування населення про види соціальних послуг і допомог, які надаються суб'єктами соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю шляхом забезпечення розміщення в засобах масової інформації соціальної реклами, організація проведення телепередач щодо видів соціальних послуг і допомог, які надаються дітям та сім'ям з дітьми, із зазначенням контактної інформації центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та фахівців із соціальної роботи; поширення знань учнів щодо законодавства про охорону дитинства, прав на свободу, на захист від усіх форм насильства, на освіту і працю необхідно проводити в районі та школах конкурси на правову тематику, «круглі столи» з питань дотримання прав дітей в районі із залученням юристів, представників правоохоронних органів, служби у справах дітей; з метою поширення знань учнів щодо законодавства про охорону дитинства, прав: на свободу, на захист від усіх

форм насильства, на освіту і працю; формування толерантного ставлення суспільства до дітей та сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, запобігання різним формам дискримінації таких дітей і сімей.

- Організаційно-управлінські заходи: удосконалення механізму взаємодії місцевих органів виконавчої влади з питань здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей, соціального супроводу сімей, які виховують дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; розроблення та затвердження порядку проведення моніторингу виконання суб'єктами соціальної роботи з дітьми та сім'ями з дітьми обов'язків щодо забезпечення належного утримання і виховання дітей; розроблення та затвердження порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю в процесі виявлення дітей, які залишилися без батьківського піклування, сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, надання послуг та забезпечення соціального супроводу таких дітей і сімей; удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців із соціальної роботи стосовно надання соціальних послуг у сфері захисту прав дітей, підтримки сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах; удосконалення державної статистичної звітності щодо забезпечення прав дитини та підтримки сім'ї у частині розширення кількості державних статистичних спостережень, вдосконалення їх форм чи періодичності надання статистичної звітності; поліпшення співпраці органів кримінальної міліції по справах дітей, служби дільничних інспекторів міліції з центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, закладами освіти, оскільки їх об'єднує одна мета – забезпечити охорону прав та законних інтересів неповнолітніх від будь-яких посягань, така взаємодія повинна базуватись на принципах своєчасного обміну інформацією про кожний випадок злісного невиконання батьками своїх обов'язків, жорстокого поводження з дитиною, залишення неповнолітньої школи, училища, вживання алкоголю, наркотичних засобів.

- Правові заходи: розкриття у диспозиції ст. 166 КК України значення терміну «тяжкі наслідки», що призведе до зменшення випадків його довільного тлумачення і знизить роль суб'єктивного фактору при застосуванні статті на практиці; виокремлення такого розповсюдженого та суспільно-небезпечного наслідку як смерть потерпілого та передбачення його у диспозиції статті в якості кваліфікуючої обставини; розширення санкції ст. 166 КК України та передбачення за злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування застосування покарання у виді громадських робіт та арешту, а також наголошення на необхідності врахування судами при призначенні конкретної міри та розміру покарання виду тяжких наслідків, спричинених даним злочином; внесення в установленому порядку змін до Законів України «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» щодо запровадження обов'язковості соціального супроводу сімей, в яких батьки порушують права дитини шляхом запровадження обов'язковості проходження індивідуальних корекційних програм батьками, які неналежно виконують свої батьківські обов'язки; здійснення законодавчої розробки питання запровадження в Україні системи ювенальної юстиції, яка повинна передбачати, по-перше, імплементацію в українське законодавство положень міжнародно-правових стандартів здійснення правосуддя у справах неповнолітніх, по-друге, забезпечення механізмів реалізації законодавства про ювенальну юстицію на практиці, по-третє, створення інституту ювенальної юстиції та основних елементів ювенальної

системи захисту прав неповнолітніх не тільки в ролі правопорушників, але й у ролі потерпілих від незаконних посягань.

На індивідуальному рівні запобігання злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування слід враховувати типологію особистості злочинця, що вчиняє зазначений злочин і на основі цього застосовувати наступні заходи: своєчасне виявлення осіб, від яких можливо очікувати скоєння злочину щодо дітей; здійснення виховного впливу на даних осіб з метою подолання їх антигромадських поглядів, звичок; здійснення контролю за місцем роботи або проживання осіб; всебічне вивчення особистості, її поведінки, зв'язків, з метою проведення профілактичних заходів відносно даної особи; застосування методів переконання і примусу з урахуванням характеристики особи; надання сприяння особам у вирішенні їх соціальних, побутових проблем і питань працевлаштування; виявлення, усунення або нейтралізація можливих джерел негативного впливу на осіб, які підлягають профілактиці; координація спільної діяльності суб'єктів профілактики, систематичний аналіз результатів проведених профілактичних заходів і узгоджене планування дій за індивідуальною профілактиці; застосування методів опосередкованого впливу на осіб; формування правової культури населення; розроблення та затвердження примірних корекційних програм для батьків, які неналежно виконують свої батьківські обов'язки, з урахуванням необхідності розв'язання проблем, що спричиняють складні життєві обставини дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонян Ю.М. О понятии профилактики преступлений // Вопр. борьбы с преступностью. Вып.26. М.: Юрид.лит., 1977. С. 25-34.
2. Алексеев А.И. Криминология (курс лекций). М.: Щит-М, 1998. – 340 с.
3. Голіна В.В. Злочинності – організовану протидію. Харків: Рубікон, 1998. – 125 с.
4. Миньковский Г.М. Предмет криминологической профилактики преступлений и некоторые проблемы ее эффективности // Вопр. борьбы с преступностью. Вып.17. М.: Юрид. лит., 1972. – С.11-20.
5. Бандурка О.М. Протидія злочинності та профілактика злочинів: монографія / О.М. Бандурка, О.М. Литвинов; МВС України, Харків. Ун-т внутр. справ. _ Х.: ХНУВС, 2011 – 278 с.
6. Литвинов О.М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: монографія / О.М. Литвинов. – Х.: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008 – 286 с.

